

SỬ DỤNG GÓC HỌC TẬP SÁNG TẠO GIÚP TRẺ MẪU GIÁO LỚN TIẾP CẬN TÍCH CỰC TÁC PHẨM VĂN HỌC THIỂU NHI

○ THS. VŨ THỊ THẢO*

1. Vai trò của văn học thiếu nhi (VHTN) đối với sự phát triển nhận thức của trẻ mầm non.

Tác phẩm văn học (TPVH) là cầu nối hữu hiệu nhất với thế giới xung quanh giúp trẻ có những hiểu biết về xã hội, phát triển xúc cảm thẩm mỹ. Giúp trẻ làm quen với TPVH không chỉ trực tiếp ở hoạt động của cô giáo khi đọc và kể chuyện mà còn thể hiện qua việc chuẩn bị góc học tập (GHT) giúp trẻ tự tiếp cận một cách độc lập TPVH. Muốn vậy, giáo viên (GV) phải tình tế trong việc tạo lập thói quen sử dụng và ham mê đọc cho trẻ ngay từ giai đoạn mầm non. Để làm được điều đó, việc chuẩn bị GHT giúp trẻ tự tiếp cận một cách độc lập TPVH là điều cần thiết.

2. Sự cần thiết phải xây dựng GHT tích cực ở mỗi lớp học mầm non

Giáo dục mầm non (GDMN) đòi hỏi hoạt động giáo dục phải có sự tích hợp cao độ để truyền cảm hứng cho trẻ nhỏ trong tiếp nhận và sáng tạo. GHT của một môn học hiểu đơn giản là một không gian nhỏ được bố trí trong lớp học, trong đó có sử dụng các trang thiết bị dạy một môn học đặc thù nào đó. GHT tích cực là GHT được sử dụng gắn liền với mục đích giáo dục của nhà sư phạm, không chỉ đơn thuần tồn tại do bố trí sắp xếp không gian lớp học mà GHT tích cực là một công cụ học tập giúp người học chủ động tìm hiểu, lĩnh hội tri thức.

Đặc trưng nhận thức của trẻ mẫu giáo là bắt đầu phát triển các loại trí nhớ (TN) hình ảnh, TN hành động, TN cảm xúc, TN từ ngữ - logic... Sự phát triển TN của trẻ được thực hiện trong hoạt động vui chơi, đặc biệt là trò chơi học tập, hoạt động học tập. Vì thế, GHT có ý nghĩa góp phần trực quan giúp trẻ phát triển các loại TN, khơi gợi trí tò mò và khao khát khám phá, giúp trẻ tập trung học tập, không bị phân tán, khả năng ghi nhớ trực quan tốt. Vì thế, xây dựng một GHT không chỉ cần trang trí bắt mắt mà phải đáp ứng được yêu cầu học tập riêng biệt của mỗi môn học đặc thù, chẳng hạn, GHT làm quen với TPVH sẽ không giống GHT làm quen với môi trường xung quanh.

Ngoài ra, do đặc điểm tiếp nhận văn học của trẻ ở giai đoạn này là tiếp nhận gián tiếp, do đó hoạt động làm quen với TPVH ở TMN chia thành hai giai đoạn sư phạm: giai đoạn GV đóng vai trò chỉ dẫn (cô đọc thơ, kể chuyện, đọc truyện...) và giai đoạn trẻ chủ động tham gia hoạt động văn học nghệ thuật (trẻ đọc thơ, kể chuyện, đóng kịch...); cả hai giai đoạn sư phạm này đều dựa trên nguyên tắc phát huy tính tích cực sáng tạo của chủ thể trẻ em, giai đoạn sư phạm thứ nhất là tiền đề quan trọng cho giai đoạn sư phạm thứ hai. Và đích hướng tới cuối cùng của hoạt động làm quen với TPVH ở TMN là kết quả của quá trình sư phạm thứ hai. Như vậy, để trẻ đạt được đích phát triển tốt nhất ở quá trình sư phạm thứ hai, không chỉ có công sức rất lớn của cô giáo trong những giờ tiến hành hoạt động có chủ đích học tập trên lớp mà việc thiết lập một mô hình GHT cũng có một ý nghĩa quan trọng ảnh hưởng tới sự tích cực học tập của trẻ. Chính GHT đã bổ sung thêm cho lượng thời gian có hạn của một hoạt động có chủ đích học tập ở trên lớp, GHT là một không gian học tập mở xây dựng trên tiêu chí học mà chơi, chơi mà học giúp trẻ có nhiều cơ hội phát huy tính chủ động cá nhân dựa trên sự quản lí thích hợp từ phía GV. Những trải nghiệm với TPVH không chỉ là cảm nhận cái hay cái đẹp về ngôn từ và hình tượng nghệ thuật mà mở rộng ra còn là làm quen với các khái niệm về sách (trẻ đọc sách), làm quen với hoạt động nghệ thuật (như đóng kịch)... Đó là hành trang quan trọng để trẻ không ngỡ ngàng khi bước vào bậc học phổ thông. Vì vậy GHT trở thành một công cụ học tập rất đặc thù ở TMN, là nơi tạo hứng thú tiếp nhận và truyền cảm hứng sáng tạo quan trọng đối với trẻ.

Hiện nay, ở một số TMN, góc chuyên biệt cho hoạt động làm quen với TPVH chưa được quan tâm đúng mức nên còn khá đơn giản, bố trí sơ sài; số lượng sách trong thư viện lớp còn nghèo nàn, lạc hậu, ít được bổ sung, cập nhật. Do đó,

* Trường Đại học sư phạm Hà Nội

trẻ không hứng thú, thụ động lắng nghe cô giáo đọc/kể tác phẩm, thuộc lòng lại tác phẩm một cách máy móc, chưa thực sự có các kĩ năng sử dụng và bảo quản sách tốt. Thiết nghĩ, GHT làm quen với TPVH cần được thiết kế hợp lí về diện tích sử dụng, với không gian mang đậm tính thư giãn và cần có sự cố định biểu trưng thông qua hình ảnh của thư viện sách để trẻ có một không gian học tập tự nhiên, thoải mái, nhờ đó, phát huy tính tích cực, niềm đam mê, và ý thức của một người biết sử dụng và trân trọng sách nói chung, các TPVH nói riêng. Việc sử dụng GHT ở TMN phải tích cực, hướng tới phát huy hết công năng, tránh tình trạng «trung bày», lầy lẹ.

3. Một vài biện pháp sử dụng GHT tích cực giúp trẻ làm quen với TPVH

1) Phân loại cụ thể sách trong GHT, qua đó giúp trẻ nắm và phân biệt được các thể loại sách văn học thông thường. Việc giúp trẻ phân biệt được các thể loại sách văn học khác nhau là một yêu cầu nhận thức quan trọng, bởi vì tiếp nhận TPVH tốt nhất khi nhìn nhận chúng theo đặc trưng của loại thể. Sách VHTN ngày nay rất phong phú, riêng đối với lứa tuổi mầm non về dạng thức trình bày thường hướng tới loại sách có hình ảnh minh họa đi kèm. Theo đó, tùy tỉ lệ giữa chữ in và hình minh họa có hai dạng chính: truyện tranh và truyện có hình minh họa đi kèm. Nếu theo thể loại tác phẩm người ta lại chia nhỏ cố tích, đồng thoại, truyện ngắn, thơ... Nếu theo khổ in có sách loại nhỏ (thường 14cm 20cm), loại trung (20cm 30cm), loại to (lớn hơn 30cm 30cm). Chúng tôi giới thiệu các loại sách hay được sử dụng cho lứa tuổi mầm non như sau:

Truyện tranh: Đây là một thể loại sách phù hợp nhất với trẻ. Khi lựa chọn thể loại truyện này, phải đảm bảo đó là những tác phẩm có nội dung trong sáng, phù hợp với đặc điểm tâm lí của trẻ (ví dụ truyện xoay quanh mối quan hệ trong gia đình, trường lớp hoặc kết hợp yếu tố giả tưởng để giải thích các hiện tượng khoa học...).

Các TPVH dân gian truyền thống (cổ tích, truyện cười, đồng dao...): được trình bày đẹp mắt, có hình ảnh minh họa. Ở đây, không giới hạn chỉ là các TPVH dân gian truyền thống của Việt Nam và các nước trên thế giới.

- **Truyện cổ tích hiện đại** (thể loại truyện mang đậm màu sắc cổ tích truyền thống nhưng thổi vào đó âm hưởng của xã hội hiện đại), là những tác phẩm rất hữu ích giúp các em hình thành đạo đức, nhân cách, tâm hồn cao thượng... Tác phẩm cổ

tích hiện đại trong nước có thể giới thiệu Phạm Hồ, nước ngoài có thể giới thiệu Andersen và Grim.

Truyện ngắn: lựa chọn những tác phẩm có dung lượng vừa phải, nội dung để tài xoay quanh cuộc sống tình cảm của trẻ nhỏ. Thông qua việc được có giáo đọc các tác phẩm truyện ngắn có thể giúp trẻ có những kĩ năng về sử dụng ngôn ngữ và câu văn nghệ thuật.

Thơ: là một bộ phận không thể thiếu của VHTN. Đối với trẻ mầm non, nên chọn các bài thơ ngắn, nhiều vần điệu, dễ nghe, dễ thuộc.

Trên đây là một số thể loại văn học được xem là hữu ích nhất đối với trẻ mầm non. Khi sắp xếp ở thư viện lớp, GV cần phân biệt các thể loại sách, điều này giúp trẻ hiểu được sự khác biệt về thể loại các TPVH một cách tự nhiên. Tuy nhiên, để trẻ có hứng thú với sách, về hình thức trình bày cần lưu ý: - Các loại sách cỡ nhỏ và trung thường sử dụng với mục đích đọc độc lập của từng cá nhân trẻ; - Loại sách cỡ to, được sử dụng để giúp trẻ đọc theo nhóm (từ 2 đến 3 cháu). Trong thực tế quan sát, chúng tôi nhận thấy, loại sách cỡ to chưa được sử dụng hết ý nghĩa, GV phải xác định việc sử dụng sách cỡ to ở hai khía cạnh sau: + Giúp GV giới thiệu với các cháu (trong loại tiết trẻ chưa biết); + GV chuẩn bị những cuốn sách chưa có nội dung thông tin bên trong, cùng các loại hình ảnh mẫu hoặc yếu cấu trúc trẻ tự vẽ theo nhóm để dựng lại câu chuyện trẻ được nghe đọc, nghe kể. Khuyến khích trẻ mạnh dạn đứng trước lớp vừa chỉ vào sản phẩm cuốn sách vừa kể lại câu chuyện đã được học hoặc tự sáng tạo một câu chuyện kể. Việc này giúp trẻ hứng thú trong việc thể hiện lại TPVH, các đạo cụ kể chuyện theo một cách nào đó cũng là những gợi ý cho tình tiết truyện đối với trẻ, qua đó giúp trẻ kể chuyện một cách trôi chảy và mạch lạc. Một cuốn sách cỡ to nên được đóng gáy dạng rời, điều này rất tiện dụng, đặc biệt đối với việc hướng trẻ sử dụng nó như một đạo cụ trình bày TPVH.

Dựa trên một số gợi ý phân loại sách (theo nhiều tiêu chí khác nhau) trên, GV có thể bố trí sắp xếp sách trong GHT một cách khoa học, hợp lí nhất.

2) Sử dụng tốt thư viện sách qua đó kích thích trẻ đam mê đọc sách. Trong mỗi lớp học MN, GHT luôn được trang bị hệ thống sách - được trình bày theo mô hình «thư viện». Sách dù được phân loại rõ ràng trên giá, song nếu không được sự hướng dẫn tốt của cô giáo, trẻ cũng không thực sự quan tâm và thư viện sách không phát huy hết tác dụng. Điều này còn là hiện tượng

phổ biến ở nhiều TMN, do đó cần khắc phục kịp thời để thông qua việc hoạt động hiệu quả của “thư viện sách”, trẻ hình thành đam mê đặc biệt với sách vở.

Trước hết, các lớp học nên thường xuyên bổ sung các đầu sách với nhiều chủng loại khác nhau (việc bổ sung sách nên mở rộng ra ngoài phạm vi của TPVH). Sách không cần quá nhiều nhưng phải thường xuyên có sách mới theo các chủ đề giáo dục khác nhau (có thể thay đổi nửa tháng hoặc một tháng một lần): điều này không khó thực hiện nếu các lớp học có sự gắn kết với nhau, ví dụ GV có thể thỏa thuận giữa hai lớp học để trẻ không bị nhầm sách. Giá sử trong một năm học có 8 chủ đề đọc sách với 40 cuốn sách (tương ứng 8 tháng), ở hai lớp học cùng độ tuổi chúng ta bố trí lịch chủ đề đọc sách, số sách dùng cho hai lớp chỉ là 40 thay vì phải trang bị 80 cuốn ở hai lớp và trẻ em cả hai lớp đều rất hứng thú vì tháng nào cũng có sách mới để đọc. Nguồn sách học, GV có thể mượn ở thư viện trường, hoặc kêu gọi sự ủng hộ giúp đỡ của phụ huynh.

Cô giáo nên khuyến khích trẻ mượn sách về nhà, có bảng theo dõi cụ thể hoạt động sử dụng sách thư viện của trẻ. Điều này giúp trẻ biết hoạt động tập thể, học kĩ năng giữ gìn sách vở, kĩ năng mượn trả sách thư viện, bước đầu hình thành thi đua trong học tập. Thời gian mượn sách tối đa của trẻ là một tuần. Việc thực hiện, GV nên có sự giải thích và kết hợp hoạt động chặt chẽ với phụ huynh, hướng dẫn phụ huynh cách đọc sách cùng trẻ ở nhà. Thông qua đó, củng cố mối quan hệ GV - phụ huynh trong vấn đề giáo dục trẻ, điều mà hiện nay ở các TMN còn khá lơ là (chỉ tập trung nhiều tới vấn đề nuôi dưỡng). GV nên làm một bảng theo dõi từng trẻ theo tháng hoạt động đọc sách, dán công khai tại một góc của thư viện, có khen gọi các bạn hăng hái đọc sách, có kết hợp hỏi trẻ những cuốn sách chúng đã đọc. Trẻ sẽ thấy phải cố gắng học tập để khi có hỏi về một cuốn sách nào đó trong thư viện chúng cũng có thể biết và trả lời như bạn của mình. Câu hỏi có đặt cho trẻ khi trẻ trả sách có thể đơn giản chỉ là «Cuốn truyện kể về nhân vật nào? Cháu có thích cuốn sách không?...» để kiểm tra việc ở nhà trẻ có đọc cuốn sách hay không.

Dưới đây là minh họa phiếu mượn sách của trẻ, tập hợp nhiều phiếu mượn này theo tháng, theo quý... sẽ giúp phụ huynh hình dung một cách cụ thể phần nào kết quả rèn luyện của cả cô và trẻ ở TMN.

Tên của trẻ:					
STT	Tên sách	Thể loại	Ngày mượn	Ngày trả	Trẻ biết trả lời câu hỏi của cô
1					
2					
...			

Nội quy việc đọc sách và mượn sách GV phải phổ biến rõ ràng cho trẻ hiểu. Các yêu cầu bảo vệ sách như: lật giở đúng chiều, không làm quăn mép sách, không vẽ bậy vào sách, mượn sách không quá một tuần... Có biện pháp phê bình hoặc đền bù cần thiết nếu bạn nào làm hỏng sách. Trong quá trình mượn sách sẽ xảy ra hiện tượng nhiều trẻ cùng thích mượn một cuốn, GV nên cho trẻ bốc thăm để công bằng luân phiên người mượn.

Ở đây chúng tôi mới chỉ dừng lại gợi ý sử dụng sách văn học, trong thực tế lớp học nên kết hợp mô hình này với tất cả các loại sách học để tạo sự phong phú đa dạng. Bảng hoạt động mượn sách của trẻ được đưa công khai, có thi đua, nếu trẻ nào cuối tuần đọc được thêm từ 2 cuốn sách trở lên (kèm yêu cầu có khả năng thuật lại nội dung cuốn sách), cuối tuần sẽ được tặng thêm một chiếc bé ngoan học tập.

3) Khuyến khích trẻ chủ động sử dụng GHT để thể hiện lại TPVH một cách sáng tạo.

Học tập là một hoạt động không thể thiếu của trẻ ở GHT. Đặc thù hoạt động giáo dục của trẻ mầm non khác với các cấp học khác là hoạt động học tập gắn bó, hài hòa, không tách rời với hoạt động vui chơi. Ngoài ra, đánh giá nhận thức của trẻ MN khi tiếp nhận TPVH đó là một quá trình cho trẻ cơ hội trải nghiệm hoạt động nghệ thuật (trẻ đọc thơ/kể truyện/đóng kịch), điều này rất khác biệt với đánh giá học sinh phổ thông. Trong các hoạt động trải nghiệm ấy, sự sáng tạo biểu hiện không chỉ ở hệ ngôn ngữ trẻ sử dụng mà cách hiểu, cách cảm của trẻ về hình tượng nghệ thuật còn biểu hiện một cách gián tiếp thông qua các hình thức nghệ thuật khác (như vẽ tranh để dùng minh họa, tạo con rối diễn kịch để kể truyện...). Vì vậy, khi trẻ trải nghiệm hoạt động nghệ thuật là quá trình tích hợp bậc cao giữa hoạt động văn học và các loại hình nghệ thuật khác.

Tuy nhiên, qua quan sát thực tế, chúng tôi nhận thấy, trong giờ học làm quen với TPVH, khi cô giáo yêu cầu trẻ kể lại câu chuyện (mà trẻ đã được nghe), hầu hết trẻ chỉ đứng yên tại chỗ thể hiện lại tác phẩm. Đôi khi do mất bình tĩnh trẻ có thể quên một vài chi tiết, cô giáo lại nhắc nhở cho trẻ, điều này dễ khiến trẻ rơi vào tình trạng «thuộc

vết" truyện cổ kể và thụ động đợi sự nhắc bài của cô. Thiết nghĩ, làm quen với TPVH cũng cần có những tiết học giúp trẻ thể hiện tác phẩm một cách sáng tạo để trẻ ghi nhớ tác phẩm một cách chủ động, có thể quy định thời gian tổ chức trong lớp học, chẳng hạn như một tháng một lần và di chuyển lần lượt giữa các tổ để các bé có tinh thần thi đua học tập, chúng tôi xin tạm gọi mô hình tiết học như vậy là «tiết học theo hướng ngoại khóa». Để làm được điều này, GV không chỉ khuyến khích tinh thần tự tin ở trẻ, mà còn cần có những gợi ý cần thiết về cách trình bày TPVH. Vì thế, GHT trở thành một môi trường hoạt động thuận lợi để trẻ chuẩn bị các đồ dùng học tập góp phần thể hiện lại TPVH một cách sáng tạo. Dưới đây là một vài biện pháp giúp trẻ phát huy tính tích cực, sáng tạo:

- *Khuyến khích trẻ sử dụng bảng tin để dán những hình tranh minh họa* (trẻ tự vẽ) và trình bày lại TPVH cho các bạn trong lớp cùng nghe. Sau khi trẻ được cô dạy về một TPVH (trong tiết học trẻ chưa biết), nên chia trẻ theo nhóm và khuyến khích trẻ trong nhóm cùng chuẩn bị hình ảnh minh họa; sau đó mời một trẻ xung phong hoặc cả nhóm cử một trẻ trình bày lại tác phẩm đó trước toàn thể lớp (trong tiết trẻ đã biết). Yêu cầu đặt ra trong giờ học là kích thích sự hứng thú, sức tưởng tượng phong phú của trẻ. Hoạt động mang tính ngoại khóa này tích hợp cả nội dung «làm quen TPVH» với hoạt động mỹ thuật sẽ giúp trẻ có hứng thú học tập, đồng thời mỗi hình minh họa trẻ tự chuẩn bị hoặc cùng bạn chuẩn bị sẽ giúp chúng nhớ chi tiết của tác phẩm hơn;

- *Trình bày TPVH thông qua tổ chức hoạt động đóng kịch* (áp dụng với tác phẩm văn xuôi): Thông thường trong tiết «trẻ đã biết», khi cô giáo yêu cầu nhóm trẻ lên trình bày lại tác phẩm, các cháu thường đứng im sấm vai qua «giọng nói». Hoạt động này có thể thay đổi để trở nên hứng thú hơn trong «tiết học mang tính ngoại khóa». Đạo cụ để trẻ thể hiện nên đơn giản, tận dụng những đồ dùng có sẵn trong lớp hoặc do trẻ tự làm các nhân vật. Cách thức đơn giản nhất tạo nhân vật là vẽ lên giấy, sau đó cắt dán nhân vật vào các khối hình hộp (vuông, chữ nhật, tròn, ô van) để tiện phân biệt, và phân vai kể lại câu chuyện. Cách làm này rất đơn giản, nhưng giúp trẻ «hóa thân» thực sự vào nhân vật, không nói sang vai của bạn, ngoài ra khi có sự phân vai đóng ứng với nhân vật là các khối hình học các bạn khác trong lớp rất tiện theo dõi, không bị nhầm lẫn.

Cách thức trình bày TPVH như trên kết hợp cả việc nhận dạng các khối hình học thông qua việc trẻ tự tạo các nhân vật trong tác phẩm là một gợi ý tăng sự hứng thú cả ở trẻ trình bày tác phẩm và trẻ theo dõi bạn mình đóng vai;

- *Khuyến khích trẻ sử dụng sách loại to để thể hiện lại tác phẩm*: Hàng ngày trẻ được theo dõi cô giáo dùng sách để đọc TPVH, việc khuyến khích trẻ sử dụng sách loại to (nội dung hình ảnh bên trong do trẻ tự vẽ và dính vào) là một cách tối để kiểm tra kỹ năng sử dụng sách ở trẻ. Ngoài ra, hoạt động này sẽ khiến trẻ hứng thú bởi nó gắn liền với cô giáo - hình ảnh mà trẻ vốn rất thích được bắt chước. Sự chuẩn bị ảnh minh họa nên chia theo nhóm để kích thích sự đoàn kết tập thể, khi trình bày có thể gọi hoặc để trẻ xung phong. Lưu ý trang sách nên làm từ một lớp nhựa mỏng để các hình minh họa trẻ dán bằng băng dính có thể bóc gỡ ra, nhờ đó, có thể luân chuyển sử dụng ở nhiều tiết học khác nhau.

Sử dụng một GHT như thế nào để trẻ được sáng tạo là một câu hỏi chung cần giải quyết triệt để của hoạt động GDMN, trong đó có hoạt động giáo dục ngôn ngữ và văn học. Chúng tôi mong muốn hướng tới sử dụng một góc thư viện sách văn học hữu ích, một tiết học mang tính ngoại khóa như là những đề xuất cụ thể giúp giờ học môn văn học trở nên hứng thú, bổ ích đối với trẻ. Trong hướng tiếp cận của mình, chúng tôi cũng mong muốn tích hợp giáo dục văn học với các hoạt động khác như: hoạt động trò chơi đóng kịch, hoạt động mỹ thuật, tạo hình... □

Tài liệu tham khảo

1. Thomson. **Child development and teaching young children**. Ayshe Talay- Ongan, Australia, 2009.
2. Lesley Mandel Morrow - Elizabeth Rfeitag - Linda B. Gambrell. **Using children's literature in Preschool to develop comprehension**. USA, 2009.

SUMMARY

Language development, emotional, aesthetic activities for children are integrated in many fields, including literature used as a tool useful and fun. So how to school a school of literature became interested and useful for children? We posed in the article "Setting up learning corners help create greater access to preschool children active children's literature," "Building a learning angle, which children be creative and make the general requirements of early childhood education activities, including language education and literature.